

ملاحظات تأثیر تکنولوژی‌های نوین ارتباطی بر روزنامه‌نگاری سنتی

روزنامه‌نگاری در عصر دیجیتال

یونس شکرخواه

روزنامه‌نگاران آشنا با دیجیتال‌یسم را نظیر حرکت ماهی‌ها در رودخانه‌ها هدایت می‌کنند، از مرگ مسافت و پایان جغرافیا خبر می‌دهد و این واقعیتی بزرگ است که در زمانه روزنامه‌نگاری دیجیتال در حرکت فایل‌های کوچک در چهار سوی جهان به نمایش در آمده است.

روزنامه‌نگاری ایران هنوز از این وضعیت بسیار فاصله دارد. ایجاد سایت در اینترنت که اکنون از سوی روزنامه‌های ایران دنبال می‌شود، هنوز از یک منطق مربوط به دوره روزنامه‌نگاری سنتی تبعیت می‌کند، آنها از این طریق صرفاً بر میزان دسترسی مخاطبان به روزنامه‌هایشان می‌افزایند که این نیز یک اتفاق بزرگ است، اما منطق دیجیتال در

گسترده نشر و پخش الکترونیک و نقش‌های جدید روبه‌ظهور در عرصه روزنامه‌نگاری الکترونیک نیز آشنا شوند.

روزنامه‌نگارانی که اکنون با این پدیده‌ها آشنا شده‌اند، حق دارند خود را بر روی سکوی پرش ارمغان‌های دیجیتال‌یسم برای روزنامه‌نگاری بدانند.

نحوه توزیع تولیدات این نوع روزنامه‌نگاران به آنها نشان داده است که استفاده از تکنولوژی‌های مدرن ارتباطی آنها را با مفهوم «پایان جغرافیا» آشنا ساخته است. حالا دیگر برف و باران، یا

فقدان شبکه قوی توزیع زمینی و ده‌ها مانع ریزودرشت دیگر باعث نمی‌شود تا پیام‌های روزنامه‌نگاران الکترونیک بر زمین بماند. شبکه‌هایی که پیام‌های این

تکنولوژی‌های نوین ارتباطی حتی در رسانه‌های نوین هم پیوسته در حال تغییر چهره روزنامه‌نگاری هستند. این تکنولوژی‌ها در حال به حاشیه کشاندن پارادایم‌های روزنامه‌نگاری سنتی و معرفی افق‌های تازه به هر دو عرصه رسانه‌های نوشتاری و الکترونیک می‌باشند.

ویژگی اصلی تکنولوژی‌های نوین، ایجاد ارتباطات مبتنی بر کنش و واکنش متقابل میان فرستنده و گیرنده پیام، صرفه‌جویی چشمگیر در زمان و همچنین ارزان بودن است.

روزنامه‌نگاران معاصر در یک کلمه ناچار شده‌اند زبان تازه متن، صدا و تصویر را در قالب فرمت‌های تازه (Formats) بشناسند. آنها علاوه بر این باید با مسائل

روزنامه‌نگاری معاصر جهانی فقط به مفهوم تقویت صدای رسانه نیست و به عبارت بهتر از دیدگاه روزنامه‌نگاری نوین، اینترنت یک بلندگو یا آمپلی‌فایر نیست، بلکه یک پل است، پلی که دوطرفه است، یک مسیر به روزنامه و مسیر دوم به مخاطب اختصاص دارد.

روزنامه‌های ما فعلاً فقط مسیر خودشان را به طرف مخاطب احداث کرده‌اند و مخاطب هنوز نمی‌تواند در تدوین ادبیات روزانه این روزنامه‌ها مشارکت داشته باشد. او تنها می‌تواند بخواند و نه بگوید و بنویسد. علاوه بر این هنگامی می‌توان از جاری شدن فرهنگ دیجیتال در روزنامه‌های ما سخن گفت که این فرهنگ ابتدا در سطح تحریریه‌ها جاری شود و رابطه تحریریه با بخش‌های فنی در یک چرخه دیجیتال به حرکت درآید. البته عده‌ای خواهند گفت ما مشکلات بسیاری از جنبه حمایت قضایی، استقلال حرفه‌ای، هویت صنفی، نظام خودکفایی تولید خبری، ضرورت مشارکت تحریریه‌ها در مدیریت‌های رسانه‌ای و... داریم و تا نسبت به روزنامه‌نگاری دیجیتال برسند شب خواهد شد. ولی من علی‌رغم وقوف به این مشکلات ترجیح می‌دهم این شمع کوچک را روشن کنم و از روزنامه‌نگاری دیجیتال حرف بزنم. متأسفانه یا خوشبختانه، مرورگری‌های گاه‌وبیگاه من در اینترنت باعث شده است تا خواسته و ناخواسته شاهد تحولات سریع در عرصه‌هایی باشم که به آنها اشاره خواهم کرد. البته من این تحولات را عمدتاً در سطوح آموزش روزنامه‌نگاری در دانشگاه‌ها و کالج‌های تخصصی دنیای روزنامه‌نگاری دنبال کرده‌ام، یعنی در کارگاه‌هایی که روزنامه‌نگار تولید می‌کنند، کارگاه‌هایی که تولیدات دیروز آنها در عرصه سنتی روزنامه‌نگاری بود و تولیدات امروز آنها، همین روزنامه‌نگاران

امروز و فردا هستند: نسل دیجیتال روزنامه‌نگاری.

آشنایی با تکنولوژی‌های نوین رسانه‌ای اکثر مراکز آموزش روزنامه‌نگاری ملاحظات و تأثیرات متن، صدا و تصویر دیجیتال بر روزنامه‌نگاری را به صورت تئوریک و از طریق کتاب‌هایی که در این زمینه‌ها نوشته شده نظیر شوک آینده، ۱۹۸۴ و... آموزش می‌دهند. این نوع آموزش در واقع مقدمه‌ای برای استفاده از این تکنولوژی‌ها در عرصه عملی است.

● منابع الکترونیک اطلاع‌رسان (Online Information Resources)

اکسون آرشیو روزنامه تنها امکان اطلاع‌رسان روزنامه‌نگارها به حساب نمی‌آید. روزنامه‌نگارانی که در عرصه الکترونیک کار می‌کنند باید دسته کلید بانک‌های اطلاعاتی اینترنت را داشته باشند.

بنابراین، آنها را با موتورهای جست‌وجو (Search engines) در اینترنت آشنا می‌کنند. موتورهای جست‌وجو می‌توانند راهنمای

■ مرگ مسافت و پایان جغرافیا، واقعیتی بزرگ است که در زمانه روزنامه‌نگاری دیجیتال در حرکت فایل‌های کوچک در چهار سوی جهان به نمایش در آمده است.

■ روزنامه‌نگارانی که در عرصه الکترونیک کار می‌کنند باید دسته کلید بانک‌های اطلاعاتی اینترنت را داشته باشند.

■ آشنایی با موتورهای جست‌وجو، سایت‌های خبری، پست الکترونیک، گروه‌های خبری، گزارشگری مجازی، منابع الکترونیک اطلاع‌رسان، فرمت‌های عکاسی دیجیتال، ایجاد صفحه خانگی، شناخت مفاهیم دیجیتال مربوط به صدا، لیست‌های پستی، جلسات شبکه‌ای و... به ضرورت‌های آموزشی تبدیل شده‌اند.

روزنامه‌نگاران در دسترسی به اطلاعات باشند، این موتورها به طرز پیوسته رو به افزایش هستند و هرکدام کارایی خاصی دارند. دانشجویان روزنامه‌نگاری نه تنها با این موتورهای جست‌وجو بلکه با تفاوت‌های آنها هم آشنا می‌شوند. ضمن اینکه نحوه جست‌وجو نیز آموزش داده می‌شود چرا که برخی از این موتورهای جست‌وجو، شیوه‌های خاصی را از کاربران مطالبه می‌کنند.

علاوه بر این سایت‌های خبری در اینترنت و همچنین سایت‌های نشر مستقیم نیز به دانشجویان معرفی

● گزارشگری مجازی (Virtual Reporting)

مراکز آموزش روزنامه‌نگاری الکترونیک سعی می‌کنند دانشجویان خود را در زمینه ارسال خبر و گزارش از طریق وسایل مدرن ارتباطی آماده کنند. نحوه تبدیل خبرها و گزارش‌ها به فایل و آموزش نحوه انتقال این فایل‌ها که نیاز به نرم‌افزارهای ویژه دارد، در دستور کار این مراکز است و این واحدها عمدتاً تحت عنوان گزارشگری مجازی طبقه‌بندی می‌شود.

می‌شوند. نحوه استفاده از پست الکترونیک (E-mail) و آشنایی با گروه‌های خبری (News Groups) هم در دستورکار قرار دارد.

● تصاویر دیجیتال (Images Online)
در این سرفصل، مسائلی چون مفاهیم مقدماتی تصاویر دیجیتال، فرمت‌های عکاسی دیجیتال و استانداردهای فشرده‌سازی عکس‌ها و همچنین راه‌حل‌های تکنولوژیک در این چارچوب آموزش داده می‌شوند.

● ایجاد سایت (Bringing the Site Online)
هر روزنامه‌نگاری می‌تواند حتی

(Web page designer) فارغ‌التحصیل می‌شوند.

● رادیو و اینترنت (Radio & Internet)
رادیو هم مثل روزنامه‌ها در معرض تحولات سریع تکنولوژیک قرار گرفته است. آموزش مفاهیم پایه‌ای در دیجیتال کردن صدا، تدوین صدا، فشرده‌سازی، ضبط و انباشت دیجیتال صدا در سی‌دی‌ها، قراردادن صدا در صفحات وب، توزیع صدا در سطح سایت‌های مختلف، استفاده از صدا به‌طور مستقیم در سایت و یا نحوه برداشت صدا از سایت (down load) و یا ارسال صدا به سایت (Upload) از مجموعه مواردی است که در این عرصه آموزش داده می‌شوند.

■ تکنولوژی‌های نوین ارتباطی، انحصار روزنامه‌نگاران را خواهند شکست، و ماهیت اخبار را بیش از این دگرگون خواهند ساخت.
■ زمان، این دشمن سرسخت و لجوج روزنامه‌نگاری سنتی، اکنون به موم دست روزنامه‌نگاری الکترونیک تبدیل شده است.

● تلویزیون و اینترنت (TV & Internet)
شبکه‌های تلویزیونی به سرعت در حال اشغال کوچه پس‌کوچه‌های اینترنت هستند. آنها مثل مراکز آموزش روزنامه‌نگاری در حال آموزش کادر برای حضور در عرصه ژورنالیسم الکترونیک هستند. آنها فعلاً در سایت‌های معروف و بزرگ سکنی گزیده‌اند و در عوض این‌کار، آگهی سایت‌هایی را که از آنها مستقر شده‌اند، به‌طور رایگان در شبکه‌های تلویزیونی خود پخش می‌کنند.
آموزش در زمینه‌های ویدئو درخواستی (VOD)، جست‌وجو برای برنامه‌های درحال پخش، بررسی امکانات ادغام تلویزیون و اینترنت، فرمت‌های

سایت اختصاصی خودش را در اینترنت ایجاد کند. یا یک فتوژورنالیست می‌تواند در سایت خود، عکس‌هایش را در معرض دید و فروش قرار دهد.
در این عرصه نحوه استفاده از نرم‌افزارهای ویژه برای ایجاد صفحه‌خانگی (Home page) نظیر Front page آموزش داده می‌شود. علی‌القاعده سپس نوبت به آشنایی با پروتکل انتقال فایل (FTP) می‌رسد. بد نیست یادآوری کنم که اکنون همین بحث سایت‌سازی خودش به یک رشته عمده در روزنامه‌نگاری الکترونیک تبدیل شده است و دانشجویانی که حتی تا سطح دکترا در این زمینه آموزش می‌بینند، با عنوان طراح صفحات وب

ویدئویی و استانداردهای فشرده‌سازی، ویدئوی دیجیتال و تهیه کلیپ برای پخش مستقیم از جمله مواردی است که در این زمینه آموزش داده می‌شود.

ژورنالیسم مستقیم (Online Journalism)
این پدیده در واقع شامل آموزش کلیه مواردی می‌شود که کسب و توزیع اطلاعات در اینترنت را از سوی روزنامه‌نگاران امکان‌پذیر می‌سازد.
آشنایی با کنفرانس‌های اینترنتی و شرکت در آنها، آشنایی با لیست‌های پستی (Mailing list) حضور در بوردهای پیام (Message boards) و جلسات شبکه‌ای (Net Meetings)، دسترسی به اتاق‌های گفت‌وگو (Chat rooms) و... از جمله موارد آموزشی این عرصه به‌شمار می‌آیند.

□ برخی افق‌های دیگر
تکنولوژی‌های نوین ارتباطی انحصار روزنامه‌نگاران را خواهند شکست، گوش‌های تیز هم‌اکنون صدای این فروپاشی را می‌شنوند.

معنی دیگر این حرف این است که تقلب ارتباط در روزنامه‌نگاری از دوش روزنامه‌نگاران به سوی مخاطبان خواهد غلتید. از این نظر می‌توان یک نتیجه دیگر هم گرفت: تکنولوژی‌های جدید ارتباطی ماهیت اخبار را هم دگرگون خواهند ساخت.

● تغییر ماهیت اخبار
تکنولوژی‌های جدید ماهیت اخبار را دگرگون خواهند کرد چون به مخاطبان این فرصت را داده‌اند که خودشان وارد سپهر اطلاع‌رسانی شوند و خبرهای تازه بدهند و یا از خبرهای موجود روایتی دیگر عرضه کنند. یک مثال بارز از روایت خبر در قالب و مفاهیم جدید و در تقابل با روایت رسمی روزنامه‌نگاران در

اجلاس سیاتل مشاهده شد. این اجلاس در حالی زمین خورد که تمام جریان رسمی رسانه‌ای آمریکا (Mainstream) حامی اجلاس مزبور بود و این نهادهای مدنی و افراد بودند که از طریق کامپیوترهای شخصی، اینترنت را به کانون تهاجم علیه اجلاس سیاتل تبدیل کردند و آن را به شکست کشاندند.

شاید یادآوری این نکته جالب توجه باشد که خبر آنچه که به رسوایی کلینتون رئیس جمهوری آمریکا در ماجرای منونیکا لویسنسکی کارآموز کاخ سفید انجامید برای اولین بار در ژانویه ۱۹۹۸ در سایت «مت دروج» (Matt Drudge) منتشر شد و همین خبر بود که به استیضاح رئیس جمهور آمریکا انجامید.

آیا واقعاً می‌شود به حضور ۳/۶ میلیون سایت در اینترنت فکر کرد و باز هم خام خیالانه گفت که ۸۰۰ میلیون صفحه (Web page) نمی‌توانند هیچ تغییری در ساخت اخبار ایجاد کنند؟ گفته می‌شود تا سال ۲۰۰۳ جهان دارای ۵۰۰ میلیون کاربر خواهد بود. در برابر این رقم، هنگ روزنامه‌نگاران چند عضو دارد؟!

● زمان بی‌پایان

چاپ اسیر زمان است و تیراژ سقف دارد. ماشین چاپ نمی‌تواند پیاپی چاپ کند. روزنامه هم اسیر زمان است و باید به کیوسک برسد و به همین دلیل است که قلم روزنامه‌نگاران هرچه به ساعات صفحه‌بندی نزدیک‌تر می‌شود، آهسته‌تر در میان انگشتان آنان می‌چرخد.

در روزنامه‌نگاری الکترونیک به سبب فرصت‌آفرینی‌های تکنولوژی‌های ارتباطی، زمان، بی‌پایان است، هم برای تولیدکننده و هم برای مصرف‌کننده. محتوای روزنامه‌ها و مجلات الکترونیک (e-zine) همیشه در حال تغییر است (update) نه روز می‌شناسد و نه شب، نه

ساعت و نه ثانیه.

تشریبات الکترونیک حالا مفهوم روزانه بودن را هم از بین برده‌اند. روزنامه دیروز، ماه پیش و سال پیش همه و همه در آرشیو الکترونیک جا خوش کرده‌اند تا کاربران هرگاه که اراده کنند آنها را بکشایند و از پس زمینه‌ها و پیشینه‌های موضوعات اطلاع یابند.

برای اثبات خورشید نیازی به فانوس نیست: زمان، این دشمن سرسخت و لجوج روزنامه‌نگاری سنتی، اکنون به موم دست روزنامه‌نگاری الکترونیک تبدیل شده است.

● مکان بی‌انتها:

محدودیت صفحات روزنامه‌ها

بگیرند و یا در اعماق به جست‌وجوی گنج‌ها بپردازند. از تیترا اخبار تا تحلیل عمیق روندها همه و همه در اختیار مخاطبان قرار دارد، پس، ماوس (Mouse) را بفشار و خود را به اقیانوس اطلاعات بسپار. در اینجا از مسکو تا واشنگتن راهی نیست، در این جغرافیای مجازی اصلاً لازم نیست تو دنبال اخبار بگردی، اخبار ترا تعقیب می‌کنند. اینجا با فشردن ماوس، جهان ظرف ۱۰ ثانیه در اتاق نشیمن تو قرار می‌گیرد، در دستان تو، اینجا دنیا اندازه «ماوس پد» (Mouse pad) توست.

بگذریم. ولی ما هنوز با نوشتار سروکار داریم، برای چاپ همین مقاله محدودیت جا وجود دارد و بخاطر اینکه

■ در دنیای دیجیتالی، روزنامه‌نگاری نه تنها از قیدزمان، بلکه از قیدمکان نیز رهایی یافته است.

■ تکنولوژی‌های نوین ارتباطی از تیترا اخبار تا تحلیل عمیق روندها را در اختیار مخاطبان قرار داده‌اند.

جای درج سایر مطالب تنگ نشود، من به سطور پایانی کشانده می‌شوم. شاید بعدها بتوانم درباره سایر دستاوردهای تکنولوژیک ارتباطی در عرصه شناخت صدا (Voice Recognition)، ترجمه کامپیوتری (Computer translation)، پایگاه‌های داده‌رسانی بزرگ (Large - Scale Databases) و تکنیک‌های پیشرفته جست‌وجو (Advanced searching) که با کمک زبان XML (جایگزین آینده HTML) امکان‌پذیر می‌شود، مطالبی بنویسم. مطالبی که در آن دو پرسش پررنگ در قبال این توفان تغییرات وجود دارد:

۱. روزنامه‌نگار فردا کیست؟

۲. چه چیزهایی نباید تغییر کند؟ □

همیشه مشکل تراکم مطالب را به رخ روزنامه‌نگاران کشیده است و همه روزه‌دها خبر نوشته می‌شوند، اما فرصت چاپ نمی‌یابند، چرا که حجم صفحات روزنامه‌ها محدود است.

در دنیای دیجیتالی، روزنامه‌نگاری نه تنها از قیدزمان، بلکه از قیدمکان نیز رهایی یافته و رویای روزنامه‌نگاران در اینجا تحقق یافته است: هرچه می‌خواهد دل تنگت بگو.

تکنولوژی‌های نوین ارتباطی باعث شده‌اند انبار بی‌انتهایی برای انباشت اخبار فراهم شود، این تکنولوژی‌ها باعث شده‌اند تا کاربران با موج سواری اطلاعاتی آشنا شوند (Surfing/ navigating). آنها می‌توانند در این اقیانوس اطلاعات، ماهی